

Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları

Child Raising Attitude of the Mothers of 0-6 Years Old Children in the Centrum of Zonguldak

Tülay KUZLU AYYILDIZ¹, Ayşe OCAKÇI², Ferruh N. AYOĞLU³

¹ Uzm. Öğr. Gör., ZKÜ Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Öğr. Gör.

² Doç. Dr., ZKÜ Sağlık Yüksekokulu Müdürü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı

³ Yrd. Doç Dr., ZKÜ Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı

49. Milli Pediatri Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZET

AMAÇ: Bu araştırma, Zonguldak İl Merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi ve çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan etkenlerin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM: Örneklem grubunu Zonguldak İl Merkezinde yaşayan 0-6 yaş çocuğu olan 382 anne oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve beş alt boyuttan oluşan "Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Student t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Post Hoc Tukey Testi ve Kruskal-Wallis Varyans Analizi kullanılmıştır.

BULGULAR: Annelerin %64.1'inin 25-34 yaş grubu, %8.6'sı hiç okula gitmemiş, %83.8'inin herhangi bir işte çalışmamakta olduğu ve % 41.6'sının 2 çocuğu olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ: Annelerin ortalama koruyucu tutum puanlarının; annenin yaşı (p=0.012), eğitimi (p=0.001), çalışma durumu (p=0.001), çocuk sayısı (p=0.001), çocuğunu isteyerek dünyaya getirme (p=0.004), çocuğun sürekli sağlık sorunu olması (p=0.002), babanın eğitimi (p=0.001) ve çalışma durumuna (p=0.044) göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir. Demokratik tutum puanlarının ise; annenin eğitimi (p=0.004), babanın eğitimi (p=0.005) ve çalışma durumuna (p=0.001) göre anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır. Ev kadınlığını reddedici tutum puanlarının da; annenin yaşı (p=0.013), eğitimi (p=0.001), çalışma durumu (p=0.001), babanın eğitimi (p=0.001) ve çocuk sayısına (p=0.004) göre anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir. Eşle çatışma tutum puanlarının; annenin eğitimi (p=0.001), çalışma durumu (0.001), çocuğunu isteyerek dünyaya getirme (p=0.012) ve babanın eğitim (p=0.001) durumuna göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir. Otoriter tutum puanlarının da; annenin yaşı (p=0.007), eğitimi (p=0.001), çalışma durumu (p=0.001), çocuğunu isteyerek dünyaya getirme (p=0.019), çocuğun sürekli sağlık sorunu olması (p=0.011), çocuk sayısı (p=0.001), babanın eğitimi (p=0.001) ve çalışma durumuna (p=0.010) göre anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: 0-6 yaş çocuk, annelik, çocuk yetiştirme tutumu, hemşirelik

SUMMARY

OBJECTIVE: This study was carried out to determine the child raising conducts and attitudes of the mothers of 0-6 years old children in the Centrum of Zonguldak, and evaluate the factors that affect such conducts and attitudes.

MATERIAL AND METHOD: The sampling group comprised of 382 mothers of 0-6 years old children living in the Centrum of Zonguldak. The data collection tools included a personal questionnaire and the family life and child raising conduct scale consisting of five subscales. Statistical analyses were performed using Student t Test, One-Way of Analysis Variance, Post Hoc Tukey Test and Kruskal-Wallis Variance Analysis.

RESULTS: It was determined that 64.1% of the mothers were between the ages of 25 and 34 years, 8.6% of them were illiterate, 83.8% of didn't have any job and 41.6% had two children.

CONCLUSION: The study demonstrated significant differences in the average points of the mothers for protective conduct depending on the mother's age (p=0.012), education (p=0.001), employment (p=0.001), number of children (p=0.001), intended pregnancy (p=0.004), permanent health problems of the children (p=0.002), the father's education (p=0.001) and employment (p=0.044). The difference was significant in the points for democratic conduct, depending on the mothers' education (p=0.004), the father's education (p=0.005) and employment (p=0.001). The points for defiance of being a housewife were significantly different, depending on the mothers' age (p=0.013), education (p=0.001), employment (p=0.001), the father's education (p=0.001) and the number of children (p=0.009). However, the points for conduct on conflict with spouse were significantly different in terms of the mothers' education (p=0.001), employment (p=0.001), intended pregnancy (p=0.012) and the father's education (p=0.001). There were significant differences in the points for authoritative conduct, depending on the mother's age (p=0.007), education (p=0.001), employment (p=0.001), settlement unit where the mother lived for the longest time (p=0.001), intended pregnancy (p=0.019), permanent health problems of the children (p=0.011), number of children (p=0.001), the father's education (p=0.001) and employment (p=0.010).

KEY WORDS: 0-6 years old children, motherhood, child raising attitude, nursing

GİRİŞ

Çocukluk dönemi, bireyin fiziksel ve duygusal gelişiminde önemlidir. Yaşamın ilk 6 yılına karşılık gelen gelişim dönemlerinde kişilik ve ahlak gelişimi büyük ölçüde tamamlanır. Bu dönemlerde geçirilen yaşantılar önemlidir ve bu yaşantıların izleri hiçbir zaman tümüyle yok olmaz. Mutlu bir çocukluk mutlu bir yetişkin olmaya olanak sağlar. Mutluluk, bireyin kendi ile barışık olması, çevresi ile iyi ilişkiler kurabilmesi, çatışmaları önleyebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi olarak tanımlanabilir. Böyle bir bireyin oluşumu, doğum öncesinde ve sonrasında iyi bir beslenme ve bakımla, sevecenlik ve sevgi ortamında, güven içinde yaşanan bir çocukluk ile olasıdır (1,2,3,4,5). Çocuk bu dönemde yaşamının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir. Uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve sağlıklı ilişkilerle yetişen çocuk, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir (6,7). Çocuğun kendini ve dünyayı nasıl algılayacağını ve olaylar karşısında takınacağı tavrı belirleyen en önemli etmen anne/babanın ona karşı tutumlarıdır (8,9,10,11).

Çocuk yetiştirme tutumları konusunda Baumrind'in sınıflaması yapılan çalışmalara kuramsal bir temel oluşturarak öncülük etmiştir. Baumrind, anne/baba tutumlarını incelemek için dört boyut önermiştir. Bunlar; kararlı disiplin, olgunluk isteği, kısıtlayıcılık ve bağımsızlığın cesaretlendirilmesidir. Baumrind bu dört boyutun bileşenlerine bağlı olarak üç temel anne/babalık tutumundan söz etmektedir. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici anne/babalık tutumlarıdır (12). Maccoby ve Martin, Baumrind'den farklı olarak, çocuk yetiştirme tutumlarını iki boyutta özetlemişlerdir. Bu boyutlardan ilki denetimi, ikincisi çocuğu kabul, çocuğun istek ve gereksinimlerine karşı duyarlılık, ilgi ve sevgidir. Bu iki boyutun bileşimi sonucu otoriter, izin verici, demokratik ve ilgisiz çocuk yetiştirme tutumları oluşmuştur (12,13).

Anne/babanın, çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır. Bu ortamı olumsuz açıdan etkileyen etkenler arasında; anne/babanın kendi çocukluk yıllarında baskılı ya da aşırı gevşek bir eğitim içinde büyümeleri, bugünkü yaşamlarında eşleriyle iletişim kuran mutlu bir yaşantısı olan bireyler olamamaları, genç yaşta çocuk sahibi olmaları ve ailenin sosyo-ekonomik koşullarının iyi olmaması sayılabilir (14).

Çocuk sağlığı hemşireliğinin amacı; çocuğun ve ergenin aile ve toplum içinde fiziksel, kültürel, duygusal ve toplumsal yönden gelişimini/olgunlaşmasını sağlamaktır. Bu amaç, çocuğa ve çocuğun sağlık sorunundan etkilenimine bütüncül, aile merkezli bir yaklaşımı gerektirir. Bu bağlamda, çocuk sağlığı hemşiresinin işlevleri, çocuk ve çocuğun ailesine yönelik uygulamaları içerir (15,16,17). Doğum öncesi dönemden itibaren çocuk, sürekli olarak ailenin inançları, değerleri, gelenekleri, tutumları ve uygulamalarından etkilenir. Aile merkezli bakım felsefesi aileyi, çocuğun yaşamının değişmez bir ögesi olarak görür. Aile ile çocuk arasındaki sevgiye dayalı güçlü ve destekleyici ilişki çocuk için önemlidir (15).

Bu araştırma, Zonguldak İl Merkezi'nde, 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olan etkenlerin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma, tanımlayıcı kesitsel bir çalışmadır.

Araştırmanın Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Zonguldak İl

Merkezi'nde yaşayan, 0-6 yaş çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2000 yılı verilerine göre Zonguldak İl Merkezi 0-6 yaş çocuk nüfusu 66.760 dır (18) .

Araştırmanın örneklemini, 3 değişik mahallede yaşayan, 0-6 yaş çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Zonguldak İl Merkezi'nde bulunan üç mahalle; düşük, orta, ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil edecek şekilde tabakalanarak örnekleme alınmıştır. Örneklemdaki birey sayısı %95 güven aralığında, prevelans bilinmediği durumlarda kullanılan formülle 382 olarak bulunmuştur. Örneklemin %10.0'u (38 birey) yedek olarak belirlenmiştir (19).

Sosyoekonomik düzeylere göre seçilen mahallelerdeki sokaklar küme kabul edilerek yüksek sosyoekonomik düzeydeki mahalleden 11, orta sosyoekonomik düzeydeki mahalleden 10, düşük sosyoekonomik düzeydeki mahalleden 8 küme çalışmaya alınmıştır. Mahallerdeki sağlık ocaklarının kayıtlarından bu sokaklardaki 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin adresleri saptanmış ve çalışmayı kabul eden anneler araştırma kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

Veriler anket formu ile toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından ilgili literatür incelenerek hazırlanan anketin birinci bölümü; demografik bilgiler, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyebilecek etkenleri içeren sorulardan oluşmaktadır.

İkinci bölümde ise; Parental Attitude Research Instrument (PARI) Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek Schaefer ve Bell (1958) tarafından Amerika'da geliştirilmiştir. Aslı 115 maddeden oluşan PARI'nin 23 alt ölçeği bulunmaktadır. PARI'nin Türkçe'ye çevirisi ve uyarlanması Le Compte, Le Comte ve Özer (1978) tarafından yapılmıştır. Türkçeye uyarlanan

PARI tutum ölçeği araştırmacılar tarafından Ankara'da yaşayan orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyden 179 anne ile yapılan çalışmada güvenilirlik açısından test edilmiştir ($r = .64$). Ölçeğin içerdiği soruların birbirleriyle kavramsal gruplaşmalarını incelemek amacıyla yapılan faktör analizinde, 5 alt boyut saptanmış ve bu alt boyutlarda ağırlıkla yer alan maddeler seçilip diğerleri elenerek ölçek 60 soruya indirilmiştir. Ölçeğin 5 alt boyutunu oluşturan faktörler sırasıyla aşırı annelik, boyutu (Faktör 1), demokratik tutum ve eşitlik tanıma boyutu (Faktör 2), ev kadınlığını reddetme boyutu (Faktör 3), eş geçimsizliği boyutu (Faktör 4) ve artık boyut olarak ifade edilen genel bir baskı örüntüsünü ifade eden boyuttur (Faktör 5) (12).

Ölçekteki maddeler soru şeklinde olmayıp, olumlu ve olumsuz ifadeleri içermektedir. Katılımcılardan dört basamaklı bir değerlendirme sistemi içerisinde seçimlerini yapmaları istenmiştir. Her ifade için katılımcılar görüşlerini 'çok uygun buluyorum', 'oldukça uygun buluyorum', 'biraz uygun buluyorum', 'hiç uygun bulmuyorum' seçeneklerinden birini daire içine alarak belirtmişlerdir. Maddelere verilen 'hiç uygun bulmuyorum' yanıtına '1' puan, diğerleri sırasıyla '2', '3' ve '4' puan verilir. Ancak 22 ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Her boyutun toplam puanlarının yüksekliği, o boyutun içerdiği özelliklerin de yüksek olduğunu gösterir (12, 20).

Verilerin Toplanması Ön Uygulama

Örneklem dışında kalan, 0-6 yaş grubu çocuğu olan 40 anneye yüz yüze görüşme yöntemiyle anket formunun ön uygulaması yapılmıştır. Ön uygulama doğrultusunda anket formu gerekli şekilde düzeltilmiştir.

Veri Toplama Formunun Uygulanması

Anketler, seçilen örneklemdaki anneler ile 15 Ağustos-18 Aralık 2005 tarihleri arasında yüzyüze görüşme tekniği ile uygulan-

miştir. Adreslerde bulunamayan ya da uygulamayı kabul etmeyen 20 anne araştırma kapsamı dışında bırakılmış, onların yerine yedekleme yöntemiyle belirlenen anneler araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesinde parametrik durumlar için, Student t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizinde anlamlı çıkan sonuçlar-

da, farklılığın nedenini belirlemek üzere Post Hoc Tukey Testi kullanılmıştır. Parametrik olmayan durumlar için ise Kruskal-Wallis Varyans Analizi kullanılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan anne ve babaların sosyodemografik özellikleri Tablo I'de verilmektedir.

Tablo I. Araştırmaya Katılan Anne ve Babaların Bazı Sosyodemografik Özellikleri

Sosyodemografik Özellikler	Anne (n=382)		Baba (n=382)	
	Sayı	%	Sayı	%
Yaş Grubu				
24 ve altı	40	10.5	12	3.1
25-34	245	64.1	195	51.0
35 ve üzeri	97	25.4	175	45.9
Eğitim				
OYD+OY	33	8.6	11	2.9
İlkokul	180	47.1	146	38.2
Ortaokul	30	7.9	55	14.4
Lise	83	21.7	111	29.1
Üniversite	56	14.7	59	15.4
Çalışma Durumu				
Çalışıyor	62	16.2	336	88.0
Çalışmıyor	320	83.8	46	12.0
*Mesleği				
İşçi	3	4.8	72	21.4
Memur	55	88.7	91	27.1
Serbest	4	6.5	173	51.5

*Anneler için n=62, Babalar için n=336

Annelerin %64.1'inin (n=245), babaların %51.0'nının (n=195) 25-34 yaş grubunda, annelerin %47.1'i (n=180), babaların ise %38.2'si (n=146) ilkokul mezunudur. Anne ve babaların çalışma ve meslek sahibi olma durumlarına bakıldığında; annelerin %16.2'sinin (n=62), babaların ise, %88.0'nının (n=336) herhangi bir işte çalışmakta olduğu; çalışan annelerin %88.7'sinin (n=55) memur, babaların ise %51.5'inin (n=173) serbest meslek sahibi olduğu saptanmıştır.

Çocuk sayısına bakıldığında annelerin %38.5'inin (n=147) 1, %41.6'sının (n=159) 2, %19.9'unun (n=76) 3 ve üzeri çocuk sahibi olduğu ve %88.7'sinin (n=339)

çocuğunu isteyerek dünyaya getirdiği belirlenmiştir. Çocuklarını isteyerek dünyaya getiren annelerin çocuk sahibi olma nedenleri sorgulandığında; anneler %50.1'i (n=170) "çocuk sevgisi olduğu için", %23.0'ı (n=78) "aile yaşamını sürdürmek için", %17.9'u (n=60) "iyi bir insan yetiştirmek istediği için", %7.4'ü (n=25) "geleceğinin garantisi olarak gördüğü için" ve %1.8'i (n=6) "diğer çocuğu kardeş istediği için" çocuk sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Razi (2004)'nın çalışmasında anne/babaların tamamı çocuklarını isteyerek dünyaya getirdiklerini ve büyük çoğunlukla da (%76.0) aile yaşamının sürdürülmesi için çocuk sahibi olduklarını belirtmişlerdir (21). Bu sonuçlar araştır-

mamız ile paralellik göstermekte ve kültürel yapımızda var olan, aile için çocuğun olumlu ve vazgeçilmez bir yeri olduğu düşüncesini doğrulamaktadır.

Çocukların bakımı konusunda annelere ailede çocukla en çok kimin ilgilendiği sorulduğunda; araştırmaya katılan anneler %65.2'si (n=249) "kendisinin", %11.8'i (n=45) "aile büyüklerinin", %11.5'i (n=44) "kendisi ve eşinin", %6.6'sı (n=25) "eşinin", %3.9'u (n=15) "bakıcının" ve %1.0'ı (n=4) "büyük çocuklarının" ilgilendiğini belirtmişlerdir. Mızrakçı (1994)'nın çocukları anaokuluna gitmekte olan ve %80.0'ı çalışan annelerle yaptığı araştırmada, annelerden %72.4'ünün çocuğunun bakımını eşi veya bir yakını ile paylaştığını belirlemiştir (12). Araştırmamızda ise annelerin çoğunluğunun (%62.5) çocuğunun bakımını kendisi karşıladığı görülmektedir. Bu farklılığın araştırmamıza katılan annelerin, sadece %16.2'sinin çalışan annelerden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alıp almadıkları değerlendirildiğinde; %53.9'unun (n=206) bilgi almadığı; bilgi alanlara bu bilgiyi nereden edindikleri sorulduğunda ise, %59.1'i (n=104) "televizyon ve radyo", %51.7'si (n=91) "kitap ve dergi", %28.4'ü (n=50) uzman, %22.7'si (n=40) seminer-konferans, % 19.9'u (n=35)

komşu, %7.4'ü (n=13) aile büyükleri yanıtını vermişlerdir. Ateah (2003), Kanada'da yaptığı bir araştırmada, çocuk gelişimi ve disiplini konusunda anne/babaların başlıca bilgi kaynaklarını, %37.0 diğer anne/babalar, %22.0 kendi anne/babaları, %36.0 anne/babalıkla ilgili kitaplar, %18.0 televizyon, %15.0 anne/baba okulları, %24.0 magazin dergileri, %67.0 anne/babaların kendi deneyimleri olarak ifade etmiştir (22).

Razı (2004) araştırmasında, anne/babaların anne/baba/çocuk iletişimi ile ilgili bilgi alma durumları ve bilgi kaynakları sorgulamıştır. Anne/babaların çoğunun (%60.0) anne/baba/çocuk iletişimi ile ilgili bilgi aldıkları belirlenmiştir. Anne/babaların anne/baba/çocuk iletişimi ile ilgili bilgi kaynaklarını ise ilk üç sırada kitap/gazete/dergi (%50.0), radyo/tv (%24.0) ve konferans/seminer (%8.0) oluşturduğu görülmüştür (21). Araştırmamızda da, anne çocuk yetiştirme ile ilgili konularda bilgi edinilen kaynak olarak kitle iletişim araçlarının ilk sıralarda ifade edilmesi medyanın tutumlardaki önemini göstermektedir. Son yıllarda ülkemizde konuyla ilgili yayınlanan kitapların artmasının, yazılı basının konuya ilgi duymasının ve görsel basının anne çocuk ilişkisine yönelik programlar hazırlamasının bu sonuçları etkilediği düşünülebilir.

Tablo II. PARI Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarından Alınan Puanların Ortalamaları

Alt Boyutlar	Ortalama Puan	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
Koruyucu	49.35	9.06	18	64
Demokratik	25.39	3.14	17	33
EKR*	32.87	8.19	15	52
Eşle çatışma	15.82	4.69	6	24
Otoriter	40.38	9.81	16	61

***Ev Kadınlığını Reddetme**

Tablo II'de PARI tutum ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanların ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri görülmektedir. Koruyucu annelik boyutundan alınan puanların orta-

laması 49.35, demokratik annelik boyutundan alınan puanların ortalaması 25.39, ev kadınlığını reddetme boyutundan alınan puanların ortalaması 32.87, eşle çatışma boyutundan alınan puanların ortalaması

15.82 ve otoriter annelik boyutundan alınan puanların ortalaması 40.38'dir. Ortalamalar karşılaştırılarak herhangi bir boyutta diğerinden daha fazla eğilim gös-

terildiği sonucuna varılamaz, çünkü her bölümde farklı sayıda madde bulunmaktadır.

Tablo III. Anne-Babaların Bazı Demografik Özelliklerinin PARI Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına Göre Ortalama $\pm$ Standart Sapma Değerleri ve Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Koruyucu	Demokratik	EKR*	Eşle çatışma	Otoriter
Anne yaşı					
24 ve altı	53.0 $\pm$ 9.6	26.0 $\pm$ 0.4	36.3 $\pm$ 1.4	17.1 $\pm$ 0.7	44.5 $\pm$ 1.3
25-34	48.5 $\pm$ 0.6	25.5 $\pm$ 0.2	32.2 $\pm$ 0.5	15.6 $\pm$ 0.3	39.5 $\pm$ 0.6
35 ve üstü	49.9 $\pm$ 0.9	24.9 $\pm$ 0.4	33.1 $\pm$ 0.8	15.8 $\pm$ 0.4	41.0 $\pm$ 1.0
p**	0.012	0.142	0.013	0.141	0.007
F	4.460	1.961	4.410	1.949	5.019
Eğitimi					
OYD+OY	54.7 $\pm$ 4.6	23.2 $\pm$ 3.7	36.8 $\pm$ 8.1	18.1 $\pm$ 4.5	50.2 $\pm$ 5.3
İlkokul	52.5 $\pm$ 6.7	24.9 $\pm$ 3.4	33.9 $\pm$ 8.1	16.5 $\pm$ 4.5	44.1 $\pm$ 8.0
Ortaokul	50.2 $\pm$ 7.6	24.2 $\pm$ 3.5	34.0 $\pm$ 7.9	15.9 $\pm$ 4.6	40.0 $\pm$ 8.2
Lise	47.0 $\pm$ 9.3	24.7 $\pm$ 2.9	31.8 $\pm$ 7.6	15.3 $\pm$ 4.6	36.3 $\pm$ 7.6
Üniversite	39.0 $\pm$ 1.2	25.9 $\pm$ 2.6	28.3 $\pm$ 7.5	12.9 $\pm$ 4.2	28.7 $\pm$ 6.7
p**	0.001	0.004	0.001	0.001	0.001
F	8.903	9.545	7.963	9.218	6.059
Çalışma durumu					
Çalışıyor	40.3 $\pm$ 1.2	25.3 $\pm$ 2.8	29.1 $\pm$ 0.9	13.4 $\pm$ 0.5	29.7 $\pm$ 1.0
Çalışmıyor	51.1 $\pm$ 0.4	24.7 $\pm$ 3.4	33.6 $\pm$ 0.4	16.2 $\pm$ 0.2	42.4 $\pm$ 0.5
p***	0.001	0.203	0.001	0.001	0.001
t	4.272	0.536	2.774	0.718	1.683
Babanın Eğitimi					
OYD+OY	52.8 $\pm$ 1.2	26.2 $\pm$ 0.8	35.4 $\pm$ 1.9	17.8 $\pm$ 1.0	46.5 $\pm$ 2.4
İlkokul	52.9 $\pm$ 0.5	26.0 $\pm$ 0.2	35.5 $\pm$ 0.6	17.0 $\pm$ 0.3	45.6 $\pm$ 0.6
Ortaokul	50.1 $\pm$ 1.0	25.5 $\pm$ 0.4	32.1 $\pm$ 1.1	16.3 $\pm$ 0.7	39.7 $\pm$ 1.1
Lise	48.1 $\pm$ 0.9	25.1 $\pm$ 0.3	31.6 $\pm$ 0.7	15.2 $\pm$ 0.4	38.0 $\pm$ 0.9
Üniversite	41.3 $\pm$ 1.3	24.0 $\pm$ 0.4	28.8 $\pm$ 1.0	13.0 $\pm$ 0.6	31.2 $\pm$ 1.1
p****	0.001	0.005	0.001	0.001	0.001
KW	60.534	14.995	32.863	33.878	98.850
Çalışma durumu					
Çalışıyor	49.1 $\pm$ 0.5	25.1 $\pm$ 0.2	32.6 $\pm$ 0.4	15.7 $\pm$ 0.2	39.8 $\pm$ 0.5
Çalışmıyor	51.4 $\pm$ 1.0	26.7 $\pm$ 0.3	34.4 $\pm$ 1.2	16.5 $\pm$ 0.7	44.8 $\pm$ 0.7
p***	0.044	0.001	0.155	0.265	0.010
t	4.059	5.644	0.121	0.178	0.004

* Ev Kadınlığını Reddetme

** Tek Yönlü Varyans Analizi

*** Student t Testi

**** Kruskals-Wallis Varyans Analizi

Ailelerin sosyodemografik özelliklerine göre PARI tutum ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanların ortalamaları ve grup içi karşılaştırmaları Tablo III'de görülmektedir. Annelerin yaş gruplarına göre koruyucu (p=0.012), ev kadınlığını reddedici (p=0.013) ve otoriter tutum

(p=0.007) puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Yapılan ileri analiz sonucu her üç grupta da farkın 24 yaş ve altı gruptaki annelerden kaynaklandığı belirlenmiştir (koruyucu tutum için p=0.011, EKR tutum için p=0.009, otoriter tutum için p= 0.006) .

Annelerin genç yaşta anne olmaları olgunluk düzeyleri açısından anne tutumlarını etkileyebilmektedir. Yapılan araştırmalar ergen anne/babaların anne/babalıkla ilgili duygusal ve davranışsal problemler açısından daha yüksek risk altında olduğunu ortaya koymuştur (23). Bizim çalışmamızda da genç anneler, ilgisiz annelik olarakta adlandırabileceğimiz ev işleri ve çocuk bakımını reddetme boyutundan en yüksek puanı almışlardır. Bu durum literatürle benzerlik göstermektedir. Ergenlik çağındaki anneler henüz kendi gelişimlerini tamamlayamamışlardır ve bunun yanında ergenliğin getirdiği psikolojik sorunlarla uğraşmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı ergenlik çağındaki anneler çocuklarına karşı ilgisiz davranabilmekte ve çocuklarının gereksinimlerine yeterli düzeyde yanıt verememektedirler.

Zuckerman, yaş ortalamasının 37.94 olduğu 222 anne ile yaptığı çalışmada, yaşça büyük annelerin katı tutum içinde olduklarını belirlemiştir (12). Ömeroğlu (1994) çalışmasında ise, anne yaşının annelerin çocuklarına karşı tutumlarını etkilemediği tespit edilmiştir (3). Anne yaşının PARI tutum ölçeğinin alt boyutlarına etkisi yapılmış olan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında benzer ya da farklı sonuçlar elde edildiği gözlenmiştir. Bu farklılıkların oluşmasında annelerin yaşadığı çevrenin, bu çevrede çocuğa olan bakış açısının, kültürel ve ekonomik özelliklerin rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Annelerin eğitim durumlarına göre koruyucu ($p=0.001$), demokratik ($p=0.004$), ev kadınlığını reddedici ($p=0.001$), eşle çatışma ($p=0.001$) ve otoriter ($p=0.001$) tutum puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Gruplarda anlamlılığın hangi gruptan kaynaklandığına baktığımızda, üniversite mezunu annelerin koruyucu annelik boyutundan aldıkları puan ortalamalarının okuryazar ve okuryazar olmayan ($p=0.001$), ilkokul ($p=0.001$), ortaokul

($p=0.001$) ve lise ($p=0.003$) mezunu annelere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Koruyucu tutumda olduğu gibi otoriter tutumdan da üniversite mezunu annelerin okuryazar ve okuryazar olmayan ($p=0.001$), ilkokul ($p=0.001$), ortaokul ($p=0.001$), lise ($p=0.001$) mezunu annelerin en düşük puanı aldıkları belirlenmiştir. Demokratik boyuttan üniversite mezunu anneler 25.9 ile en yüksek ($p=0.006$), ev işleri ve çocuk bakımını reddetme boyutundan ise 23.8 ile üniversite mezunu anneler en düşük puanı almışlardır ($p=0.001$). Eşle çatışma boyutundan üniversite mezunu anneler, okuryazar ve okuryazar olmayan ($p=0.001$), ilkokul ($p=0.001$), ortaokul ($p=0.035$), lise ($p=0.0021$) mezunu annelere göre en düşük puanı almışlardır.

Mızrakçı (1994) ve Ömeroğlu (1996) yaptıkları çalışmalarda, anne eğitimiyle PARI tutum ölçeğinin demokratik boyutu arasında pozitif yönde, ölçeğin diğer boyutları olan koruyucu, otoriter, ev işlerini ve çocuk bakımını reddetme ve eşle çatışma boyutları arasında negatif yönde bir ilişki saptamışlardır (3,12).

Aile/çocuk ilişkileri ölçeğinin Parental Acceptance Rejection Questionnaire (PARQ) ülkemiz için güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında, annelerin eğitim düzeyleri ile çocuklarını reddetme puanları karşılaştırılmış ve annelerin eğitim düzeylerinin reddetme puanını etkilediği saptanmıştır. Okula gitmemiş ve ilkokul mezunu annelerin reddetme puanının daha yüksek olduğunu bulunmuştur. Aile/çocuk ilişkileri ölçeğinde yüksek reddetme puanına sahip anneler, az reddedenlere göre, PARI ölçeğinin demokratik tutum alt boyutunda düşük, ev kadınlığını reddetme ve sıkı disiplin alt boyutlarında ise, daha yüksek puan almışlardır. Aşırı koruyuculuk ve eşle çatışma alt boyutlarında ise, çok ve az reddeden anneler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (25).

Araştırmamızda olduğu gibi literatürde de annelerin çocuk yetiştirme tutumunu etkileyen en önemli faktörlerden biri annelerin eğitim düzeyidir (3,12,24). Eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik yaklaşım biçimine eğilimde artma gözlenmektedir. Bu durum annenin eğitim düzeyinin yükseltilmesinin çocuğun sağlıklı duygusal gelişimi için gerekli olduğunu düşündürmektedir.

Annelerin çalışma durumunun anne tutumuna olan etkisine baktığımızda, çalışmayan annelerin çalışan annelere göre koruyucu ($p=0.001$), ev kadınlığını reddedici ($p=0.001$), eşle çatışma ($p=0.001$) ve otoriter tutum ($p=0.001$) puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ömeroğlu (1994) yaptığı araştırmada da ev hanımı olan annelerin meslek sahibi olan anneler göre daha koruyucu ve baskıcı tutuma sahip oldukları belirlemiştir (3). Bu bulgu, araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler ile paralellik göstermektedir. Ayrıca araştırmamızdaki bu bulgunun annelerin eğitim düzeyi ile de ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda çalışan anneleri %84.6'sını lise ve üniversite mezunu anneler oluşturmaktadır.

PARI ölçeğinin alt boyutlarıyla babanın eğitimi ve çalışma durumu karşılaştırılmıştır. Özellikle ev kadınlığını reddetme ve eş geçimsizliği boyutları babalara ait değişkenlerden etkilenmektedir. Annelerin, ev kadınlığını reddetme ($p=0.001$) ve eşle çatışma ($p=0.001$) boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının

babanın eğitim düzeyi yükseldikçe düşüş gösterdiği ve aradaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu boyutlarda babaların çocuk bakımında annelere yardımcı olup olmamalarının ve eşlerin yardımcı oldukları durumda yaşamın ve çocukların bakım ve eğitiminin daha rahat olabileceğine ilişkin sorular yer almaktadır. Annelerin bu boyuttan yüksek puan almaları, daha çok babaların çocuk bakımı ve eğitimi konusundaki ilgisiz tutumundan yakınmaları ile ilişkilidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe babaların geleneksel cinsiyet rollerinde gösterdikleri esneklik ile eşlerine çocuk bakımı ve ev işleri konusunda daha çok destek verdikleri düşünülmektedir.

Anne, baba ve çocuktan oluşan ailedeki bireylere düşen roller, içinde bulundukları toplumun yapısından ve geleneklerinden etkilenir. Sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında kültürel yapıdaki farklılaşmalar annelik, babalık rollerini de değişime zorlamaktadır. Bundan 30-35 yıl öncesinde anne ve babanın üstlendiği roller birbirinden net bir şekilde ayrılmışken bugün görev dağılımındaki bu ayrım aynı derecede kesin değildir. Baba olma kavramını değişime uğratan ve babanın çocuk eğitimindeki rolüne ilginin artmasına yol açan bir çok etken vardır. Bunlar; politik, sosyal ve ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi ve çekirdek aile içindeki bireylere düşen rol ve sorumlulukların değişmesi olarak özetlenebilir (26).

Tablo IV. Annelerin Bazı Özelliklerinin PARI Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına Göre Ortalama ± Standart Sapma Değerleri ve Karşılaştırma Sonuçları

Değişkenler	Koruyucu	Demokratik	EKR*	Eşle çatışma	Otoriter
Çocuk sayısı					
1	46.3±0.8	25.3±0.2	31.1±0.6	34.5±7.9	37.2±0.8
2	50.2±0.6	25.2±0.2	34.1±0.7	32.6±8.2	41.4±0.7
3 ve üzeri	53.2±6.3	25.7±3.1	33.5±8.3	0.147	40.3±9.8
p**	0.001	0.526	0.004	0.476	0.001
F	28.459	0.653	5.534	34.5±7.9	16.44
Çocuğu İsteme					
Evet	48.9±9.2	25.4±3.1	32.6±8.1	15.6±4.7	40.0±9.9
Hayır	52.3±6.5	25.3±3.0	35.1±8.1	17.5±4.2	43.7±8.1
p***	0.004	0.846	0.056	0.012	0.019
T	5.400	0.241	0.059	2.114	3.722
Sağlık Sorunu					
Var	52.6±7.0	25.2±3.1	34.5±7.9	16.9±5.0	43.8±9.2
Yok	48.9±9.2	25.4±3.1	32.6±8.2	15.7±4.6	39.9±9.8
p***	0.002	0.754	0.147	0.087	0.011
T	4.782	0.096	0.476	0.504	0.557

* Ev Kadınlığını Reddetme ** Tek Yönlü Varyans Analizi *** Student t testi

Annelerin bazı özelliklerine göre PARI tutum ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanların ortalamaları ve grup içi karşılaştırılmaları Tablo IV'de görülmektedir. Çocuk sayısına göre, ev kadınlığını reddedici (p=0.004) ve otoriter (p=0.001) tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Yapılan ileri analiz ev kadınlığını reddetme boyutunda anlamlılığın 2 çocuğu olan annelerden kaynaklandığı saptanmıştır (p=0.004). 3 ve daha fazla çocuğu olan annelerin otoriter yaklaşım boyutundan aldıkları puan ortalaması (40.3) diğer 2 gruptan çok daha yüksektir (p=0.001).

Yapılan araştırmalarda (Ömeroğlu (1994), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1993) çocuk sayısı arttıkça, çocuk eğitiminde otoriter tutumun gerekli olduğu yönündeki görüşün güçlendiği görülmektedir (3,27). Bu sonuçların çalışmamızla uyumlu olduğu görülmektedir. Çocuk sayısı arttıkça annelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ve gösterdikleri ilgi azalabilir. Büyük aileleri yönetmek daha güç olduğundan anne/babaların kendi otoritelerini arttırmak için daha otoriter davranabilecekleri düşünülebilir. Ev kadın-

lığını reddetme boyutunda ise çocuk yetiştirmenin ve ev işlerinin zorluklarına, sürekli çocuklarla birlikte olmanın anneye sıkıntı verebileceğine ilişkin sorular yer almaktadır. Annelerin bu boyuttan yüksek puan almaları, çocuk sayısındaki artışa bağlı annelerin kendilerini yorgun hissetmeleri ve kendilerine yeterince vakit ayıramamaları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çocuklarını istemeyerek dünyaya getiren annelerin çocuklarına karşı daha baskıcı ve koruyucu tutum sergiledikleri görülmektedir. Çocuklarını isteyerek dünyaya getiren annelerin koruyucu annelik boyutundan aldıkları puan ortalamalar 48.9, istemeyerek dünyaya getiren annelerin ise 52.3'dür (p=0.004). Otoriter annelik boyutundan ise çocuklarını isteyerek dünyaya getiren annelerin aldıkları puan ortalaması 40.0, istemeyerek çocuk dünyaya getiren annelerin 43.7'dir (p=0.019).

Çocuklarını istemeyerek dünyaya getiren annelerin çocuklarına karşı daha otoriter ve koruyucu tutum sergiledikleri görülmektedir. Annenin kendini yeterince anneliğe hazır hissetmeden ya da fazla çocuk sahibi

olması çocuğuna karşı tutumunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle annelerin planlı bir hamilelik sonrası bebeğini dünyaya getirmesi önemlidir. Bu durum etkili aile planlaması yöntemlerinin yaygınlaştırılmasının gerekliliğini düşündürmektedir.

Çocuğun kronik bir hastalığı ya da özürlü olma durumuyla PARI tutum ölçeğinin koruyucu ve otoriter boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocuğunun sağlık sorunu olan annelerin koruyucu boyuttan aldıkları puan ortalaması sırasıyla 52.6 ve olmayan annelerin 48.9'dur ($p=0.002$). Çocuğunun sağlık sorunu olan annelerin otoriter boyuttan aldıkları puan ortalaması 43.8, çocuğunun sağlık sorunu olmayan annelerin 39.9'dur ($p=0.011$).

Çocuğunda kronik bir hastalık ya da özür olan anneler çocuklarına karşı daha koruyucu ve otoriter davranmaktadır. Annelerin hem koruyucu hem de otoriter boyuttan yüksek puan almaları, annelerin çocuklarını koruyabilmek için, koruyuculuk adına çocuklarına baskı yapmaları ile açıklanabilir. Ayaz (1996), özürlü çocukları olan anne/babaların çocuk yetiştirme tutumlarının, normal çocuklu anne/babalarla karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmasında; özürlü çocuğu olan anne/babaların çocuklarına karşı yanlış tutum içinde olduklarını, çocuklarına karşı nasıl davranacaklarını bilemediklerini, özürlü çocuk dünyaya getirmiş olmaktan dolayı, suçluluk, pişmanlık, kızgınlık, yılgınlık, çaresizlik gibi duygular yaşadıklarını tespit etmiştir (28). Çalışmamızda da çocuğun kronik bir hastalığı ya da özrü olmasının anne tutumunu etkilediği görülmektedir. Anne/babalar sağlık sorunu olan çocuklarına bilinçli ya da bilinçsiz şekilde koruyucu şekilde yaklaşmaktadır.

SONUÇLAR

1. Annelerin ortalama koruyucu tutum puanlarının anne yaşı, eğitimi, çalışma durumu, babanın eğitimi, çalışma durumu,

çocuk sayısı, çocuğun sürekli sağlık sorunu olması ve çocuğunu isteyerek dünyaya getirme durumlarına göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir.

2. Annelerin ortalama demokratik tutum puanlarının, annenin eğitimi, babanın eğitimi ve çalışma durumuna göre anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır.

3. Annelerin ortalama ev kadınlığını reddedicili tutum puanlarının, annenin yaşı, eğitimi, çalışma durumu, babanın eğitimi, çocuk sayısına göre anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

4. Annelerin ortalama eşle çatışma boyut puanlarının, annenin eğitimi, çalışma durumu, babanın eğitimi, annenin çocuğunu isteyerek dünyaya getirme durumlarına göre anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir.

5. Annelerin ortalama otoriter tutum puanlarının, annenin yaşı, eğitimi, çalışma durumu, babanın yaşı, eğitimi, çalışma durumu, çocuk sayısı, çocuğunu isteyerek dünyaya getirme ve çocuğun sürekli sağlık sorunu olması durumlarına göre anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır.

ÖNERİLER

Bu çalışmada, annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilgi aldıkları kaynaklar arasında radyo-televizyonun ilk sırada, kitap-derginin ikinci sırada yer aldığı belirlenmiştir. Buna göre; çocuk eğitimiyle ilgili yayınların çekici hale getirilerek anne/babaların izleyebilecekleri saatlerde yayınlanması, yazılı basında konuya daha sık yer verilmesi önerilebilir.

Annelerin çocuklarına karşı tutumunu etkileyen etkenlerden bazıları annenin yaşı, çocuk sayısı ve çocuklarını isteyerek dünyaya getirip-getirmemeleridir. Anne ve babanın çocuk sahibi olmak için kendilerini yeterli hissettikleri dönemde ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleri için

etkili aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bu konuda evlenecek olan çiftlere danışmanlık hizmetlerinin verilmesi önemlidir.

Araştırmamızda çocuğun sağlık sorununun da anne tutumunu etkileyebileceği belirlenmiştir. Bu durumda sağlık sorunu olan çocuğa sahip ailelerin çocuğun varolan yeteneklerini kullanmayı öğrenebilmesi için desteklenmeleri yararlı olacaktır. Rehabilitasyon merkezlerinde bu görevi aile merkezli bakımla çocuk sağlığı hemşireleri etkili şekilde uygulayabilir.

Okul öncesi dönemde çocuğun yaşamındaki en önemli kişi annedir. Çalışan annelere çocuğunun bakım ve eğitimi ile yakından ilgilenebilmeleri için en az bir yıl doğum izni verilmesi ve altı yaşına kadar çocuk bakımı için gerekli her türlü desteğin aileye sağlanması gereklidir.

Eğitim kadının konumunda yaptığı değişim nedeniyle çocuk yetiştirme tutumları konusunda en belirgin etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe kişilerin doğru yaklaşımlara eğilimlerinin artmakta olduğu gözlenmiştir. Öncelikle yüksek düzeydeki eğitimin kişilere, çocuk yetiştirmenin dikkat ve sorumluluk gerektiren bir iş olduğu bilinci kazandırarak, kişilerin bu yönde kendilerini geliştirmelerine olanak sağladığı düşünülmektedir. Annelerin tümüne yüksek eğitim sağlama olanağı bulunmamakta birlikte, çocuk gelişimi ve eğitimi, çocuklara karşı doğru yaklaşım biçimi gibi konuların ortaokul ve lise düzeyinde temel eğitim içeriğinde ele alınması, gençlere bilgi verilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca anababa okullarının yaygınlaştırılması ve bu okullarda anne/babalara birlikte eğitim verilmesi önemlidir.

Ana-Çocuk Sağlığı Merkezlerinde, Çocuk Sağlığı Kliniklerinde, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında sağlıklı ve topluma

uyum sağlayabilen çocukları yetiştirme programları uygulanabilir. Özellikle çocuk sağlığı ve halk sağlığı hemşirelerinin bu konuda eğitim programları planlayıp uygulamaları önerilebilir.

Hemşirelerin anne/baba eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında rol alabilmesi için okul öncesi eğitim kurumlarıyla, sağlık kurumları arasında işbirliği yapılması yararlı olacaktır.

Ayrıca hemşirelik öğrencilerinin de özellikle çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersinde, anne/baba tutumlarını gözleyebilecekleri alanlarda uygulamalar yapmaları konusunda sağlık yüksekokulu ve hemşirelik yüksekokullarının uygulama planlarını düzenlemeleri yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- 1.Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayın Dağıtım. İstanbul 1989, ss 169-243.
- 2.Aldanmaz F. Psikiyatrik Hastalıkların Oluşmasında Ana Baba Tutumlarının Rolü. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Anabilim Dalı. 1993; Kayseri.
- 3.Ömeroğlu F. Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklaşıp Farklaşmadığına İlişkin Bir Araştırma). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Toplumsal Bilimler Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı. 1996; İstanbul.
- 4.Aydoğmuş K, Baltaş A, Baltaş Z, Davashgil Ü, Güngörmüş O, Konuk E, Korkmazlar Ü, Köknel Ö, Navaro L, Oktay A, Razon N, Yavuzer H. Ana-Baba Okulu. 10. basım. Remzi Kitabevi ;12-249.2003
- 5.Erden M, Akman Y. Gelişim ve Öğrenme. Genişletilmiş 9. Baskı. Arkadaş Yayınevi. Ankara: 2001; 89-109
- 6.Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi. 25. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul;68-234.2003
- 7.Dönmezer İ. Ailede İletişim ve Etkileşim. 3. Baskı. Sistem Yayıncılık. İstanbul; 2003.
- 8.Yavuzer H. Bedensel Zihinsel ve Toplumsal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı. 15. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul: 2002.

9.Şingir H. Anne ve Babanın Çocuğa Uyguladığı Ceza İle Çocuğun Anne ve Babaya Sevgisi Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı 1996; Ankara.

10.Öz İ. Anne-Baba Olma Sanatı. 2. baskı. Melisa Yayıncılık. İstanbul: 2004; 37-120.

11.Faber A, Mazlıh E. Çocuklarla İletişim Çocuklar Nasıl Konuşursak Bizi Dinler ve Nasıl Dinlersek Bizimle Konuşurlar (How to talk so Kids Will Listen & Listen So Kids Will Talk). Çeviren: İpek van den Born, Kuraldışı yayıncılık. İstanbul: 2003; 87-216.

12.Mızrakçı Ş. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim dalı. 1994; İzmir.

13.Yılmaz A. Çocuk Yetiştirme Tutuları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. Türk Psikoloji Yazıları 1999; 3(1): 99-118.

14.Yavuzer H. Çocuk Eğitimi El Kitabı. 17. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul: 2000; 65-155.

15.Çavuşoğlu H. Çocuk Sağlığı Hemşireliği, 5. Baskı. Dizgi Baskı. Ankara: 2000; 16-44.

16.Hockenberry J.M. Nursing Care of Infants and Children. Mosby Company. Philadelphia: 2003; 1017-1020.

17.Scope and Standars of Pediatric Nursing Practise. Society of Pediatric Nurses Association. Washington: 2003; 2-4.

18.T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. 2000 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Toplumsal ve Ekonomik Nitelikleri. Ankara; 2002.

19.Sümbüloğlu V, Sümbüloğlu K. Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri. 3. Baskı. Sistem Ofset. Ankara: 2000; 65.

20.Ramazan O. Survey For a Source Book on Psychological Tests Used in Turkey, Master's thesis (yayınlanmamış). I-II. Boğaziçi University İstanbul: 1988.

21.Sala Razi G. Anababalara Verilen "Anababa-Çocuk İletişim Eğitimi"nin Etkinliği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı. Ankara: 2004.

22.Ateah C. Disciplinary Practices with Children: Parental Sources of Information, Attitudes, and Educational Needs. Issues in Compherensive Pediatric Nursing, 2003; 26: 89-1001.

23.Marshall E, Alexander J, Cull, Buckner E, Jackson K, Powell K. Parenting and Childrearing Attitudes Among High School Stedent. Journey of Community Health Nursing, 1994; 11(4): 239-248.

24.Kolobe. Childrearing practices and Developmental Expectations For Mexican-American Mothers and The Developmental Status of Their Infants. Physical Therapy, 2004; 84(5): 439-453.

25.Angel M. The Translitteral Equivalence, Reliability and Validity Studies of The Parental Acceptance-Rejection Questinnaire (PARQ) Mother-Form: A Tool for Assessing Child Abuse, Thesis Submitted In Partial Fulfillment of The Requirements For The Degree of Master of Arts In Educational Sciences. Depatment of Educational Sciences Boğaziçi University. İstanbul: 1993.

26.Yörükoğlu A. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. 6. Basım. Özgür Yayınları. İstanbul: 2000; 35-115.

27.Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması Projesi. T. C. Başbakanlık, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Aralık 1992-Aralık1993. www.ayotezi.com/Araştırma/AiledeçocukEğitimi.htm/annetutumu/çocuksayısı Erişim Tarihi 26.08.2005

28.Ayaz H. Elazığ'daki Özürlü Çocukları Olan Anne/babaların Çocuk Yetiştirme tutumlarının, Normal Çocuklu Anne/Babalarla Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psilokoloji Anabilim Dalı. 1996: Elazığ

Yazının dergiye geliş tarihi: 05.09.2005

Yazar: Uzm. Öğr. Gör. Tülay KUZLU AYYILDIZ

İletişim: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

67100 Site -ZONGULDAK/TÜRKİYE

Tel: (+90) 372 257 41 91

E-posta: tayyildiz@myynet.com